

СЛУЦКАЕ ПАУСТАЊНЕ

№ 6

Да гадавіны Слуцкага Чыну мы змяшчаем тры артыкулы. Два зь іх перадрукаваныя. Першы зьяўляецца раздрукоўкай перадачы радыё "Свабода", другі узяты з часопіса беларускіх эмігрантаў "Зважай". Мы вырашылі скарыстаць гэтыя матэрыялы, бо па вопыту ведаем, як мала зыхары Беларусі знаемы ня толькі з часопісам "Зважай", але нават з перадачамі "Свабоды". Яшчэ нас прывабіла ў гэтых артыкулах асьвятленьне Слуцкага Чыну з тых бакоў, зь якімі наш чытач мала знаемы, бо покуль незалежны беларускі друк знаёміў толькі з апісаньнем гэтай падзеі, а таму пасьпела патрэба зірнуць на яе больш шырока.

Рэдакцыя

На першым погляд Слуцкае паўстаньне выглядае скромным і сьціплым, як колькасьцю саміх паўстанцаў — усяго 10 тысячаў, адсутнасьць вялікіх перамогаў, якія б мелі рашучае значэньне ў змаганьні беларускага народу з бальшавізмам, гэтак і сваім перакажальным аб'ёмам. Паўстаньне было абмежаванае толькі за Слуцкай. Але не ў стратэгічных і ваенных дачыненнях заклячаецца гістарычнае значэньне Слуцкага паўстаньня, далека не. Ягоная неумірочная вартасьць скрываецца ў роўні ідэйнай, як з найбольш яркіх і красаноўных выяўленьняў нацыянальнага інкненьня беларускага народу і ягонай непахіснай волі змагацца за свабоду і незалежнасьць Беларусі. Яно для нас зьяўляецца асабліва важным у сувязі з тым, што вырок імя беларус-

кага сялянства, нягнаньня ніякім прымусам, але дэбрахвотна, кіраваньня гарачай любоўю да роднага краю, настолькі выкавалі ў сябе беларускага патрыятызму, што спантанна кінуліся ў няроўны крывава бой, пайшлі паніраць, каб зьмяла бацькаўчына. Такім парадкам, Узброены Слуцкі Чын быў найлепшым дакумэнтальным абгрунтаваньнем глыбокага патрыятызму, нацыянальнай сьпеласьці і бязьмернай ахвярнасьці беларускага народу ў яго змаганьні за вызваленьне і дзяржаўную незалежнасьць. Змаганьне ўжо не інтэлегенцыі, але народных масаў у найшырайшым значэньні гэтага слова. У тую часм уся Беларусь была ахопленая большымі ці меншымі паўстаньнямі. Нагадаем хоць бы Вялізкае паўстаньне, што разгарэлася ў 1918 годзе на найбольш паўночнай частцы Беларусі, якая пазьней не увайшла, нават, у склад БССР і якое колькасьцю удзельнікаў у ім перавыкала

Слуцкае. Гомельскае 1919 году, Койданаўскае паўстаньне ў 1920 годзе. Усе яны былі скіраваныя супроць аднаго й таго самага ворага, усе яны мелі адну й ту самую мэту — вызваленьне бацькаўчыны. Узброены ўзрух беларускага народу ў перыяд 1918-20 гадоў, меў у сябе нятолькі палітычны момант — вапярэчаньне бальшавізму, але й глыбокі будучы і творчы момант нацыянальна-вольна-звольна і ні ад кога незалежны. Большасьць, аднак, беларускіх паўстанцаў гэтага часу, хоць і абаніраліся на здаровых нацыянальных фундаментах, але не была актывістай дэстаганым і азначаным у сваёй мэтанакіраванасьці. Гэта былі ў большасьці выпадковыя, хутчэй ваўсе, стихійныя народныя зрухі, чымсь сьвядомыя па сваіх мэтах арганізаваныя учыны. Зусім іншы мела характар Слуцкае паўстаньне. Гэта ўжо нятолькі стихійны зрух беларускага на-

роду, зрух, якіх нятолькі ў дадзены перыяд, але і на працягу доўгага часу няволі беларускага народу было многа. Тым, што паўстала і пайшло паніраць, каб зьмяла бацькаўчына, гэтыя глыбокія сьвядомыя зместам і красаноўным значэньнем словам, выявітыя ружні беларускіх сялян на бацькаўчыну сьцягу слцкіх паўстанцаў, як нельга лепей перадаць адзін з найбольш яркіх момантаў Слуцкага паўстаньня. Бязьмерна ахвярнасьць для беларускага нацыянальна-вызвольнага ідэі, якая была заўсёды неад'емнай у герою Слуцкім і натхняла іх на вялікія учыны. Гэтая бязьмерная самаахвярнасьць храбрых слцкакоў, якія кідаліся ў вяр змаганьня і пераможчымі ў іх і болей пераможчымі ворага, ведаючы заўсёды, што гэты адважны іх учыны будзе крывава влонам, і яны

святка і пачува іхлі паміраць, каб змя Бацькаўчына, наля мае сабе роўных у гісторыі вызваленчых змаганьняў паняволеных народаў. А у гісторыі беларускага нацыянальна-вызваленчага змаганьня мыначаем Слуцкаму паўстаньню адно з пачасных месцаў.

Другім, з першым вчыльна зьвязаным момантам Слуцкага паўстаньня зьяўляецца тое, што яно не было, як раней пералічаныя паўстаньні, толькі ізаляваным патрыятычным чынам, а насяла характар агульнабеларускі, хоць тэатрам ваенных дзеяньняў была толькі Слуцчына і некалькі сумежных павеятаў. Слуцчакі змагаліся не за волю Слуцчыны, але усю Беларусь. Змагаліся сьведома за ідэю 25 сакавіка 1918 году, афіцыйна вызнавая над сабой уладу і кіраўніцтва Рады БНР. У рэзаліцыі зьезду Слуцчыны, што адбыўся 14 лістапада 1920 году у Слуцку, і у якім бралі удзел 107 прадстаўнікоў ад гораду Слуцку і 15 воласьцяў Слуцчыны, гаварылася аб гэтым выразна. "Першым беларускі зьезд Слуцчыны вітае найвышэйшую Радз БНР і заяўляе, што усе свае сілы аддаць на адбудову Бацькаўчыны, катагарычна пратэстувачы супроць зьяніцьця нашае Бацькаўчыны чужацкімі і самазванымі савецкімі ўладамі. Хай жыве вольная і незалежная Беларусь у яе этнаграфічных межах!" А выбраная гэтым зьездам Рада Слуцчыны, за тры дні перад абвяшчэньнем свайго паўстаньня 21 лістапада 1920 году, у сваёй Дэкларацыі між іншым заявіла: "У момант самавызначэньня усіх народаў і змаганьня іх за сваю самастойнасьць і свабоду, Беларуска-Слуцкая Рада Слуцчыны, выконваючы волю сялянства, паслаўшага яе і даверанага ей абарону незалежнасьці нашае Бацькаўчыны Беларусі, заяўляе, Беларусь павінна быць вольнай, незалежнай рэспублікай у яе этнаграфічных межах. Абвяшчаючы гэтым і выразаючы волю народу, Слуцкая Рада паслаўшаць вера-

стаць за незалежнасьць роднай Беларусі і барацьбу інтарэсам сялянства ад гвалту з боку чужаземных захопнікаў і у выпадку патрэбы нават сілай зброі. Нягледзячы на лічбавую перавагу ворага, думаем, што нашае справа праўдзівая, а праўда заўсёды закрэсьце."

Прыведзеныя дакумантальныя факты красаноўна пацьвярджаюць сказанае намі раней, а не навіта, што слуцкія паўстанцы змагаліся за волю і незалежнасьць усю Беларусь. У гэтым і розьніца паміж Слуцкім паўстаньнем і усімі іншымі паўстаньнямі, у гэтым ягонае гістарычнае значэньне, ягоная палітычная роля, ягоная ідэяная вартасьць для будучых пакаленьняў.

І яшчэ адзін, незвычайна важны палітычны аспект Слуцкага паўстаньня 1920 году, як і усіх іншых тагачасных паўстаньняў на Беларусі. А навіта, што усе яны былі скіраваныя ня столькі супроць савецкай улады, як такой, колькі супроць паўторнай маскоўскай акупацыі, якая горка далася народу яшчэ перад вайною, і аб

якой ён добра помніў. Інакш казучы, узьнікае пытаньне: супроць якога ворага масава выступіў тады на змаганьне беларускі народ? Супроць бальшавізму, ці супроць маскоўскага імперыялізму? Гэтае пытаньне мае каардынальнае значэньне, а таму пакінуць яго без адказу нельга. Справа ў тым, што бальшавізм, асабліва ягоная сацыяльная праграма, у той час ня толькі ня мог быць страшэнным беларускаму народу, але поўнасьцю адказваў ягоным імкненьням у галіне сацыяльнай. Пастаўлены тады бальшавікамі лезунгі: "Фабрыкі работнікам, зямля сялянам!", ня мог не прыцягваць да сябе сымпатыю і беларускага народу. У тое, што пад гэтым прыгошым і прываблівым лезунгам хавалася найбольш хлусьлівае ашуканства, тады яшчэ не было падставы верыць. Кінуты тады лезунгі "Сьмерць буржуям", таксама ня мог палохаць век прыгнятанага гэтым буржуем беларускага сяляніна. Будаваны ў той час, згодна гэтых лезунгаў, новы палітычны, гранадскі і сацыяльны лад і парадак

ня мог адстрашываць ад сябе беларускага сяляніна, а хутчэй заўсё павінен быў пацягнуць яго за сабой. Тым часам сталася наадварот. Беларускае сялянства паставіла яму ня толькі пастуны, але зусім актыўны і нават збройны супраціў... І тут якраз знаходзім найлепшы і найбольш праўдзівы адказ на пастаўленае намі пытаньне: супроць каго і чаго змагаўся тады беларускі народ.

Змагаўся ён, пэўна з, ня толькі супроць бальшавізму, як такога, змагаўся супроць маскоўскага імперыялізму, які душму яго і перад рэвалюцыяй.

Внат хто уважае, што Слуцкае паўстаньне было б больш правільна называць Абарончай вайной вайсковых аддзелаў БНР супроць наступаючых бальшавіцкіх арміяў. Пад якім канчатковым названнем гэтая падзея увойдзе ў гісторыю, вырашыць сама гісторыя. У гэтай падзеі важны не ейны назву, а ейны зьмест.

ЯЗЭП БАРЭЙКА

А УЛАДА ЯШЧЭ У РУКАХ ВОРАГАУ

Беларусы у вольным сьвеце ужо на працягу дзесяцігодзьдзяў казнага лістапада сьвяткавалі ўгодкі Слуцкага Збройнага Чыну. Гэтак назвалі збройнае змаганьне, што трывала ў 1920 г. на Слуцчыне, каторае наагалося захапіць маскоўскія бальшавікі. Рада Слуцчыны, выбраная на зьездзе 107 прадстаўнікоў ад Слуцку і 15 воласьцяў, стаяла за незалежнасьць Беларускай Народнай Рэспублікі, за правы абвешчаныя й дадзеныя беларускаму народу пастаўленай Радз БНР.

Зразумела, Слуцкая брыгада (каля 10 тыс. чалавек) не змагла прагнаць ворагаў з зямель роднае Слуцчыны. Бальшавікі масава наступалі з усходу, а гэтыя ззаду чакалі паліякі. Пасьля цяжкіх баёў, што трывалі ад 27-га лістапада да 28-га сьнежня, Слуцчакі перайшлі да паліякаў. Тым разьброілі іх, заагало ў канцлягер ля Беларастоку, пасьля выатлікіх афіцэраў і радавых перадаў бальшавікам, каторыя беларускія героі ліквідавалі. Гэтак нашы

два адвечныя ворагі здушлі нашых герояў, што выступалі ў абароне сялянства й незалежнасьці новастворанай Беларускай Народнай Рэспублікі.

Адаем належную часьць ахвярным патрыётам, якія "пайшлі паміраць, каб змя Бацькаўчына". Іхная памяць змя і будзе жыць у народзе. На паняволенай яшчэ зямлі (хоць і дэклараванай ужо "суверэннай") памяць пра змаганьне Слуцчыны маскоўская капаніяльная адміністрацыя выкараніла наваляй сваёй антынароднай, маскоўскай чырвона-савістоўскай прапаганды. А тым з новых сурьдзічаў, што і ў апошнім вайну знагаліся супраць бальшавікоў і гітлераўскіх арміяў, маскоўскія акупанты-нікчэмнікі авысьцілі на працягу доўгіх гадоў. Чаму? Каб тая праўда, пра якую гаворыцца ў дэкларацыі Слуцчыны, ня прышлася ў народзе: "Наша справа — справа праўдзівая, а праўда заўсёды закрэсьце".

У гэтых словах і заавет для нас ад змагарнай Слуцчыны. Дай, Божа, каб так

сталася! Але сама яна, тая праўда, аглушаная ворагам, не закрасе у народнай сьведанасьці бяз навай дапамогі. Таму гэту белую пляму у нашай гісторыі трэба напоўніць зьместам, каб народ наш пазнаў слаўным бачыну нашай гісторыі.

Цяпер беларусам пагражае фізічны й духоўны Чарнобыль. Веда пра наша гэраічнае мінулае памогуць выхыць і перагнаць ворагаў. Адно нельга рук пакладаць. Дарна, што наскоўскі акупант цяпер спыніў цяжкую рэпрэсію. Уладу у Беларусі трымаць яшчэ ў сваіх руках людзі, многія зь якіх павінны былі-б несці адказнасьць за свае злачынны дзейнасьць супраць паняволенага наро-

ду у мінулае.

Ніж нельга забавляцца наўнасьці. Запавет Каліноўскага пра тое, што калі наскаль над табой пануе, ня будзеш мець ніякае вольнасьці, мае сьмяня такую-ж вагу, як і ў часе Каліноўскага. Гэты-ж наскаль на нашых вачох зруйнаваў прыродны й людскія рэсурсы нашай шматпакутнай зямлі, амаль выкараніў з ухытку беларускую мову, зьнішчыў бальшым нашых рэлігійных і нацыянальных сьвятыню, ліквідаваў культуру. І сьмяня "суверанная" рэспубліка, якая хадае быць нейтральнай, загрузаная скрозь вялізнай ваеннай сілай зьненавіданага акупанта.

Наша сьведаная беларуская эміграцыя падтрымлівала БНФ у ягоных намаганьнях рэстаўрацыі беларускага нагоды ад фізічнай і духоўнай загібелі. Яна, колькі можа, памагае і, спадзяючыся, будзе давай памагаць бацькаўчыне вываляцца ад чужых, стацца вапраўднім гаспадаром у сваім доме. Адно тады, стаўшы вапраўдзі сувераннай і ад нікога незалежнай, Беларусь зможа заняць "свой пачэсны пасады між народамі". Тады й наша гістарычная "праўда закрасе" ды наш чадкі слаўных служкіх герояў, будуць з пашанай вгадваць тых, хто аддалі свае жыцьце, калі "пайшлі паніраць, каб жыла Бацькаўчына".

ГОД 1990

27 лістапада 1920 году створаная Радай Случчыны паўстанцкая дывізія пачала узброенае змаганьне з бальшавікамі. З таго часу мінула 70 год і 27 лістапада 1990 году я пераканаўся: гісторыя паўтараецца, але тое, што калісьці было трагедыяй беларускага народу, стала нагадваць кепскі жарт.

На сьвяткаваньне 70-х угодкаў паўстаньня ў Слуцк з Менску прыехалі 15 студэнтаў. Гэтага аказалася досыць, каб у горадзе пачалася ціхая паніка. "Шнат дзе паўстанцам удалося ня толькі стрынаць бальшавікоў, але й адабраць ад іх захопленыя рэчэйны й мястэчкі". 15 "нацызмаў" пад бел-чырвона-белымі сьцягамі прайшлі ад цэнтру горада да аўтавакзала, выклікаючы агульнае зьдэдуленьне і рэплікі накітаат: "Бэназэф рэволюцыя дэлае".

"Абарона Случчыны трывала больш за пяць тыдняў, але сілы былі няроўныя". На аўтавакзале нефармалаў сустрэкаў, бадай, увесь асабісты склад гарадскога аддзелу ўнутраных спраў у чынах ад лётананта да падпалкоўніка. Упэунены, каб ня гэтая сустрэча, мясцовае насельніцтва значна менш цікавілася з адбываючымі падзеямі. Спачатку прадстаўнікі ўлады абвінавацілі студэнтаў у правядзеньні несанкцыянаванага мітынгу, потым па загаду кураўніка ГАУС спрабавалі затрымаць хлопцаў, трымаючых у руках сьцягі. Напэўна, усе абывлося таму, што удзельнікі канфлікту не знайшлі агульнай мовы - міліцыянты ня ведалі беларускай мовы, а студэнты расейскай.

"Паўстанцкая дывізія з боем перайшла польска-савецкую дэмаркацыйную лінію..." Студэнты так і засталіся на вакзале, на які, нусіць, не распаўсюджвалася юрыдыцыя мясцовай міліцыі. Сьвята скончылася харавым выкананьнем песьняў экстрэміскага зьместу.

Пэўна, пачынаючы збройны чын, Рада Случчыны добра ведала, справа гэтая абсалютна безнадзейная. Мінула 70 год і зьменька наладных нацыяналістаў пасунулася ўдзімаць правінцыю, не спадзяючыся не на што добрае. Цудоўная беларуская традыцыя - вайнацца тым, за што будзеш пакараны - была падтрыманая.

Здаецца, адметнай рысай студэнцкага руху на Беларусі зрабілася менавіта накіраванасьць на акцыі. Студэнты лезуць пад танкі на рэпетыцыі вайсковага парадку, студэнты падтрымліваюць галадоўку пратэсту (на працягу адной ночы), студэнты пікетуюць польскае консульства... Узьняць шмат вакол падзеі і пакінуць усе бязь зьмен - менавіта так адбываецца амаль усе. Можа ў часам, калі ў студэнцкі рух прыйдуць новыя людзі, нешта зьменіцца. А пакуль што мы адсьвяткавалі ўгодкі Слуцкага збройнага чыну - такіх з безнадзейных, як і ён сам.

У.Панада

СМАЛЕНСК

Ніхэй мы падаём першую нашу гутарку з Вінцуком Вячоркам пра этнічныя беларускія землі, што на сёньня апынуліся па-за межамі Беларускай Рэспублікі. Гаворка пойдзе пра Смаленшчыну.

Пытаньне: Як бы вы налі апісаць становавіча нашых суайчыннікаў, што зьвучуць на этнічных беларускіх землях па-за межамі БССР?

В.В. "Так здарылася, што я пасьядоўна пабываў на Смаленшчыне і на Беларускай і, натуральна, рэгулярна бываю ў Вільні, хаця і не ў самім вясковым Віленскім краі. І магу гаварыць аб нейкіх абагульняючых уражаньнях аб становішчы нашых суайчыннікаў, зьвучуць за межамі Беларускай Рэспублікі і на усходзе і на захадзе. У адной з апошніх пастаноў Саюму БНР была такая фармулёўка, што ўсе абшары заселеныя беларусамі, па-за межамі Беларускай Рэспублікі характарызуюцца пераферыйнасьцю ў адносінах да тых дзяржаваў, да якіх яны адносяцца. Гэта - крайнія тэрыторыі, на якія не распаўсюджваецца і на іх не сягае ўвага адпаведных урадаў. Будзь то маскоўскі ўрад для Смаленшчыны, будзь то польскі ўрад для Беларускай, будзь то літоўскі ўрад для вясковай Вільнішчыны.

А зараз канкрэтна колькі словаў аб уражаньні ад Смаленшчыны. Я быў у Вяліжскім р-не, ен, бадай, найдаўхай належы да Вяліжага Княства Літоўскага, Віцебскай губ., і, нават, уваходзіў некалькі дзён у склад БССР і я быў у Смаленску. Уражаньні наі, вядома, фармаваліся наім палітычным інтарэсам. Мне было вельмі цікава да якой ступені разьвіта палітычнае жыццё на Смаленшчыне. Есьць там Смаленскі Народны Фронт. Невялічкі. Дзейнічае ен толькі ў горадзе Смаленску, на правінцыі ен не выходзіць. Былі ў іх нейкія мітінгі. Выбары ў Вярхоўныя саветы Саюза і рэспублікі дэмакраты прагулялі, некага яны абралі ў мясцовыя органы ўлады, але гэтыя ўсе і закончылася.

Праблема я імпавізаванае апытаньне ў Смаленску. Аднак у мяне быў самы просты: я пытаўся ці апытаюцца смаленскія (смаленкі), ці даў бы ен вядома адказаць на пытаньні карэспандэнту Беларускай газеты? Пасья гэтага я пытаўся, як бы паставіліся гэтыя людзі да нагчынага вяртаньня Смаленска і Смаленшчыны ў Беларускае Рэспубліку. Карыстаўся я тым, што апытаньне праводзіў напаладзку ад мемарыяльнай шылды на тым

доме, дзе была абвешчана БССР. Варікі дастаткова цікавыя. Працэнтаў сорак выказалася раўна за, працэнтаў сорак катэгарычна супроць, астатнія ня маць акрэсьлінай думкі. Прычыні цікава, што людзі ніхэйшага адукацыйнага узроўня (рабочыя і г.д.) абсалютна за далучэньне. Матывы ў іх матэрыяльныя. Людзі, якія маць вышэйшую адукацыю, як правіла, супроць далучэньня. Матывы: "Ну, Смаленск это же древний русский город, это же крепость земли русской. Как мы можем его отдать. Он не Белоруси принадлежал, а Польше с Литвой". Карацей казучы, вось такі набор вядомых нам штампаў. Натуральна, я ня мог займацца на вуліцы асьветніцкай працай і тлумачыць людзям, што ВКЛ - гэта не дзяржава літоўскіх феодалаў. Але і таку саму асьветніцкую працу трэба праводзіць на вуліцах Менска, Віцебска, Ісьціслава і г.д.

Ну, а што датычыць Вяліжа, то там настрой у людзей, на фоне поўнага эканамічнага развалу, адназначны: трэба далучацца да Беларусі. Ім гэта ня столькі зьмена на цяжальнай прыналежнасьці, колькі зьмена прыналежнасьці адміністрацыйнай, бо вясковае новае Вяліжскае р-на і суседніх беларускіх р-наў нічым не адрозьніваецца.

Смаленшчына для нас - дагэтуль неадкрыты з культурнага пункту гледжаньня край. Мае суразноўцы са Смаленскага НФ казалі пра тое, што унікальнасьць гэтага краю разьмяшчаецца, прападае. Асабліва гаворка. Некаторыя нашы навукоўцы лічаць, што гэта асобая этнаграфічная група беларускага на роду. Так, як казалі, паазерцы, чарнарусіны, палешукі. Якая вядзе свой пачатак ад часоў незалежнасьці Смаленскага княства. Смаленскае княства захоўвала незалежнасьць дастаткова доўга. Яно, як і ўся Беларусь, ніколі не было пад татарскім ярмом. Смаленск - гэта Аўраамій Смаленскі, Клімант Смаленскі - клясікі нашага пісьменьства і хрысьціянскай культуры. Смаленшчына - гэта вялікі адкуль родам такія найстры беларускае слова, як Ўрка Віцьбіч, найлепшы беларускі вэсіст ХХ стагодзьдзя, Зьмітрок Астапенка, Алесь Смаленец.

Нараўне, Смаленшчына - гэта унікальная

шырока беларускай архітэктуры, дакладнай смаленска-віцебскай архітэктуры да ХІІІ ст. Асобныя помнікі цяперака захаваліся толькі ў Смаленску, бо ў Віцебску апошняя перааробленая царква была разбураная ў 1962 годзе.

Я мяркую, што на Смаленшчыне трэба быць. У тым жа Вяліжы. А ў ім здарылася цікавая рэч. Яму ўжо 600 гадоў, але афіцыйна адзнача-лі ягоны 400 гадовы юбілей, на той падставе, што Іван Халімов 400 гадоў таму распарадзіўся ў гэтым паселішчы збудаваньне умацаваную крэпасць. Дагэтуль, як бы, горада ня было. Але набліжаецца шасьцісотгодзьдзе Вяліжа. Ен быў заснаваны Вітаўтам Вялікім. І я думаю, што нам трэба ў гэты юбілей, які будзе праз чатыры гады, вельмі актыўна паўдзельнічаць. Менавіта нам - беларусам.

Трэба падзіць туды вандрукі. На Смаленшчыне багата мясцінаў, непасрэдна звязаных зь беларускай гісторыяй і культурай. Так паміж Вяліжам і Парэччам у 1918-24 г.г. дзейнічалі паўстанцы, якія трымалі ў таку тры суседнія губэрні. Гэта антыбальшавіцкія паўстанцы: сяляне, шляхта. Яны былі каардынаваныя рэзідэнтам Рады БНР са Смаленску. Непаладзку ад Парэчча есьць веска Барада, адкуль родам браты Хыгілавы, што былі аднымі з найбольш таленавітых кіраўнікоў паўстаньня. З Данькова родам Дабравольскі, які выдаў чатыры тамы беларускага фальклору, запісаныя на Смаленшчыне. Пераважная колькасьць запісаў зробленая ў гэтым Данькове. Непаладзку ад Вяльняў у ХІV стагодзьдзі паміж намай і маскоўскай дзяржавы праходзіла мяжа. Таміка дагэтуль захаваліся валы, якія аддзялялі абодва дзяржавы. Зь Вяльняў родам Алесь Смаленец. У Рославе захавалася старая архітэктура. Сам горад з ХІV ст. карыстаўся магдэбургскім правам.

Такім чынам нам ўжо даўно трэба звярнуць сваю ўвагу на Смаленшчыну і, зразумела, на нашых суродзічаў з тых абшараў.

• • • • •

У сувязі з тым, што ў першай частцы намай размовы зь Вінцуком Вячоркам, гаворка йшла пра Смаленск і Смаленшчыну, ім па лічлі патрэбны зьмясьціць дадатковы ім фармацыю. Дакладней гэта толькі эпізод зь гісторыі Смаленска, які знаходзім у невялічкім артыкуле надрукаваным у часопісе "Навука і жыцьцё". Пераказан ягоны асноўны зьмест. **ПР. НА 8 СТР.**

Падзеі на пляцу Леніна у Менску выклікалі вялікі рэза-
нанс у беларускім грамадстве. Назаль шмат хто з нашых
суайчыннікаў яшчэ ня пазбавіўся ад вобразу "добрага
деду шкі Леніна". Паранейшаму ен застаецца для іх
полубогам, полудалам. Сяньня цяпець такое становішча
ужо няма як, а таму мы прыводзім некалькі вытрымак зь
некаторых ленінскіх твораў. Дружам у расейскай мове
для поўнай дакладнасці прыведзены цытатаў. Чытайце, і
пастарайцеся, пазбавіўшыся стэрэатыпаў, цывяроза зірнуць
на гэтую постаць ката і заснавальніка сталінізму.

ЛЕНІН

Тов. Зиновьеву в Петроград:

"Тов. Зиновьев, только сегодня мы узнали в ЦК, что в Питере рабочие хотят ответить на убийство Володарского массовым террором и что вы их удержали.

Протестую решительно!

Мы компрометируем себя: грозим даже в резолюциях Совдепа массовым террором, а когда до дела, тормозим революционную инициативу масс, вполне правильную.

Это не-воз-мож-но!

Надо подорвать энергию и массовидность террора" (26 ноября 1918).

Тов. Сталину в Царицын:

"Будте беспощадны против левых эсеров и извещайте чаще". "Повсюду надо подавить беспощадно этих халких и истеричных авантюристов". (7 июня 1918).

Телеграмма в Саратов тов. Пайкесу:

"Расстрелять, никого не спрашивая и не допуская идиотской волокиты" (22 августа 1918).

Тов. Сталину в Петроград:

"Вся обстановка белогвардейского наступления на Петроград заставляет предполагать наличие в нашем тылу, а может быть, и на самом фронте, организованного предательства. Только этим можно объяснить нападение (Иденича) со сравнительно небольшими силами, стремительное продвижение вперед.

Просьба обратить усиленное внимание на это обстоятельство, принять экстренные меры для раскрытия заговоров" (27 мая 1919).

"Предупреждаю, что за это председателей губисполкомов и членов исполкомов буду арестовывать и добиваться их расстрела" (20 мая 1919).

В Президиум Московского Совета рабочих и крестьянских депутатов:

"Дорогие товарищи! Вынужден по совести сказать, что ваше постановление так политически безграмотно и глупо, что

вызывает тошноту. Так поступают только капризные барышни и глупенькие русские интеллигенту.

Простите за откровенное выражение моего мнения и примите коммунистический привет от надеждося, что вас проучат тюрьмой за бездействие" (12 октября 1918).

В ответ на жалобу М.Ф. Андреевой относительно арестов интеллигенции:

"Нельзя не арестовывать, для предупреждения заговоров, всей этой околкадетской публики. Преступно не арестовывать ее. Лучше, чтобы десятки и сотни интеллигентов посидели денки и недельки. Ей-ей, лучше" (18 сентября 1919)

Максиму Горькому о том же: "Короленко ведь почти меньшевик. Халкий мечанин, плененный буржуазными предрассудками." "Нет, таким "талантам" не грех посидеть недельки в тюрьме." "Интеллектуальные силы рабочих и крестьян растут и крепнут в борьбе за свержение буржуазии и ее пособников, интеллигентов, лакеев капитала, ниящих себя мозгом нации. На деле это не мозг, а говно" (15 сентября 1919)

Смолюный, Зиновьеву:

"Знаменитый физиолог Павлов просится за границу. Отпустить за границу Павлова вряд ли рационально, так как он и раньше высказывался в том смысле, что, будучи правдивым человеком, не сможет, в случае возникновения соответствующих разговоров, не высказаться против Советской власти и коммунизма в России.

Ввиду этого желательнее было бы, в виде исключения, предоставить ему сверхнормативный паек" (25 июня 1920)

"Медленно оформляли заказ на водные турбины! В коих у нас страшный недостаток! Это верх безобразия и бесстыдства! Обязательно найдите виновных, чтобы мы этих мерзавцев могли сгноить в тюрьме" (13 сентября 1921)

Тов. Уншлихту:

"Гласность ревтрибуналов (уже) не обязательна. Состав их усилить Вавиня людьми, усилить их всяческую связь с ВЧК, усилить быстроту и силу их репрессий. Поговорите со Сталиным, покажите ему это письмо" (31 января 1922)

Перадру кавана з "Согласия" N 5 за 1989г.

Владимир Ленин

ГРОШЫ, ГРОШЫ.

З. САЛОШКІН

Верасень 1990 года. Нарэшце і студэнты качаюцца свайго часу. І аб іх хіцьці паклапаціліся нашыя народныя дэпутаты.

Памятаеце колькі слоў аб павышэнні хіцьцевага ўзрону моладзі чулі мы пад час перавыбарчай барацьбы і ўжо з трыбун ведаду? Слухачы некаторыя з іх нельга было стрмацца ад сьлез удзячнасьці за такія паспраўднаны "бацькоўскі" клопат. Цяжка было уявіць сабе, што ўсе гэта будзе ахіцьцеўлена. Але ўсе ў нашых дэпутатаў пайшло як у прымаўцы: "сказана-зроблена". І крок, трэба адзначыць, вельмі арыгінальны. Прымаўчы новы закон пра прыбытковыя падаткі, нашыя парламентары ўзялі й скасавалі студэнтам ... не, не падаткі, як нехта мог падумаць, студэнтам скасавалі ўсе ранейшыя падатковыя ільготы, чым значна аблегчылі... ім кішэні. Але гэта яшчэ ня ўсе! Гэтае рашэньне павінна абудзіць у нас не моладзі неадольную прагу да ведаў, бо кожны ведае: "ситае бруха да навукі глуха". Ведалі, паўна, гэтую прымаўку і ў

Вярхоўным Савеце. Ведалі і зрабілі лягічным выснову: чым меней ситы будзе "бруха", тым больш стануча яно будзе ставіцца да ведаў. (Хоць на наш думку з набыццем ведаў найбольш моцна зьвязаная галава. Але хто ведае, можа й памыляцца?)

А зараз паспрабуем паказаць вам на лічбах, наколькі моцнае заданьне да ведаў імкнуліся абудзіць у нашага студэнта нашы дэпутаты. Так, дзякучы тану, што студэнты ў вэрагах выконваюць "разовыя работы", іх заробак абкладаецца падаткам ўжо з 70 рублеў, у адрозьненьне ад 100 у працуючых стала. Можна параўнаць і сумы падаткаў са 100 рублеў - у студэнтаў 8 руб. 50 кап., а ў працуючых стала - 0 руб. 29 кап.

Роўняцца ўсе ў правах толькі пасля 700 рублеў. Пасля 700 рублеў кожны чым больш зарабляе, тым больш аддае. І той хто кожны месяц зарабляе па 900 руб., і той, хто зарабляе тым самым, 900 руб. адзін раз у год, кожны пакіне дзяржаве

па 116 руб. 20 кап. І ўжо ня дай божа зарабіць нашаму студэнту дзе-небудзь у Сібіры тысячы тры. Тут ўжо, як кажуць, вынай 1045 рублеў 20 кап. ды кладзі. Можа гэта так і ахіцьцяўляюцца прынцыпы сацыяльнай справядлівасьці?

Калі я прачытаў новы закон пра прыбытковыя падаткі, дык адразу завірнуў у на-тэр'ялы студэнцкага форуму, што адбыўся ў 1989 годзе. Асабліваю ўвагу зьвярнуў на прамовы Гарбачева ды Рыжкова. Аднаўляю і ў вашай памяці некаторыя з іх выказваньняў. Гарбачеў у сваёй прамове, у якой на-тэр'яльнаму становішчу студэнцтва адведзена 53 радкі зь дзвух старонак, кажа наступнае: "В соответствии с поручением правительства Госплан и соответствующие Ведомства готовят предложение об улучшении материального положения студентов... Мы исходим из того, что при всех финансовых трудностях нужно изыскать средства

ПРАЦЯГ НА 8 СТР.

Е С Ъ Ц І

ХОЧАЦЦА

?

Д.ЧАПЛІНСКІ

Прыняты закон аб мовах, прынята Дэкларацыя аб суверэнітэце. Вы памятаеце, як людзі натоупамі выходзілі на вуліцы, каб вітаць гэтыя важныя у гісторыі Беларусі падзеі? Я не. Іх і ня было. Наадварот. Насельніцтва іх успрыняла абмякава, а некаторыя нават варожа. "Што мне гэтая мова? Храць няма чаго!" Вось тану і трэба разгледзіць лягічны ланцужок ад незалежнасці да эканамічнага росквіту.

Падмуркам любога прагрэсу зьяўляецца разьвіццё культуры. Культуры у шырокім сэнсе слова: культуры эканомікі, палітыкі, прававой культуры, настаіцтва і г.д. Нездарма у эканамічна разьвітых краінах захаду і усходу на высокім узроўні знаходзіцца разьвіццё культуры. Прытым ня толькі у асобных яе

прадстаўнікоў (філезафаў, навукоўцаў, пісьменьнікаў ...), але усяго грамадства. Між іншым, першае без апошняга не бывае. Увогуле, тое, што без культуры немагчыма прагрэс, ніхто і не аспрачвае, а тану вернемся да Беларусі.

Мы усё хадаем зыць добра. Большасьць лічыць сябе людзьмі культурнымі, а тану не сумняваецца, што яны вартыя лепшага зыцця. А ці гэта так? Упаўнены што не, і паспрабуем даказаць гэтае вам.

Культура не існуе толькі у дне сёнянім. У сваім разьвіцці яна абспіраецца на дзень мінулы. Успомнім, што ўгадваем заход, кажуць, наўляю, там старыя дэмакратычныя традыцыі, прававыя традыцыі і гэтак можна доўга працягваць. Тану бязуоуна - іх сеньня (аб якім мы толькі марым) грунтуецца на іх мінулым. А што з ны? У нас, як быццам, два шляхі. Альбо абспірацца на уласную культуру (якую амаль цалкам згубілі), або пераняць якую йіншую. Разгледзім другі варыянт. Ужо адно то, што чалавек здрадзівае уласнай культуры, ды перакідаецца у якую йіншую, ставіць пад вялікае сумнеьне тое, што такі чалавек можа быць культурным. Пойдем далей. Існуе факт, што беларускае грамадства у значнай ступені зрусіфікаванае. Што гэта значыць? Мы перанялі нову, культурныя традыцыі (што грунтуецца на новае) і, як частку культуры, гісторыі. Атрымалася нешта небывалае у сьвеце. Калі у школе мы вивучалі гісторыю СССР (лічы Расеі), мы вивучалі яе як сваю уласную гісторыю. І атрымліваецца, што наскоўскі цар Іван Халівы у Лівонскую вайну не захопнікам быў на Беларусі, а вызваліцелем. Нашыя нацыянальныя героіні становяцца - Роўныя Суворавы. І мы забываемся на тое, што Іван Халівы зьнічыў амаль усіх зыхароў

Полацака. Сувораву патопіў у крыві нацыянальна-вызваленчае паўстаньне пад кіраўніцтвам Т.Касьцюккі, і увогуле па усіх міжнародных нормах зьяўляецца захопнікам. Адракліся мы, напрыклад, і ад такога худаснага факта. Калі у сярэдзіне XVII ст. "вызваліцелі" з усходу чарговы раз прыйшлі з вайном на беларускія землі, яны зьнічылі дзе трэці беларусаў, што перавышае ахвяры нашае нацыі у Другой сусьветнай вайне. Ва усіх падручніках вайна гэтая названа Руска-польскай. Вось так... Мы самі адракаемца ад сваіх продкаў, і гэтак пачалі рабіць яшчэ нашы бацькі й дзяды. А зараз яны дзівяцца, чаму іхнія сны ды унукі так хутка забываюцца аб іх, яшчэ зьмых. Але дзівяцца тутакж няма чаму. Мы ужо апусьціліся да зьніччэньня могілак (успомніце хаця б нядаўнія Старажоўскія могілкі), а тыя што засталіся нагадваюць сьметнік. Аб якой культуры можа ісьці размова?! Мы з вамі самімі дзекім людзі, варожыя да любой культуры! Нас трэба проста ізаляваць ад цывілізаванага сьвету.

"Добра, - скажыце вы - вернем гісторыю і станем культурнымі". Не, гэта яшчэ нішто. Нацыянальная гісторыя толькі частка нацыянальнай культуры. А якая нацыянальная культура можа існаваць без уласнае мовы? Ды ніякая. Мова наша яшчэ не зусім сканала, нам ня будзе патрэбы па новай яе знаходзіць. Больш таго, мы так-сяк яе ведаем і вярнуцца да яе ня так ужо і цяжка. А вернемся мы да мовы, адрадаім уласную культуру - зьявіцца шанец заняць пачэснае нейсца у сусьветнай супольнасьці цывілізаваных народаў. Ды й

ПР. НА 8 СТР.

ХОЧАЦЦА ?

тамі і зраць зьвявіцца чаго. Іншага шляху няма. Але усёго гэтага не дасягнуць без незалежнасьці, а таму...

Надзвычай час зьвярнуць увагу і на незалежнасьць. "Слова та нейкае страшнае - незалежнасьць. Дык мы ж самі прападаем адразу". Вы памаеце уласныя думкі? Вось таму і трэба зьвярнуць на гэтае пытаньне асабліва увагу. Вышэй мы, як наглі, давалі, што покуль мы насельніцтва а не нацыя, дык і зраць ня будзе чаго. Будзем абпірацца на гэнае, як на факт. Дык вось, калі мы хочам быць нацыяй, дык і дзяржаўная незалежнасьць нам неабходная, бо яна на роўні з мовай, адна з нацыяўтвораўных умоваў. Мы, як і мова, фармальную дзяржаўнасьць маем, дык і нацыя мы такая. І зноў успомнім гісторыю (неадарна кажуць, што бязь гісторыі няма й будучыні). У канцы 18 ст. Рэч Паспалітая, у склад якой уваходзіла і Беларусь, устала на шлях разьвіцьця капіталістычных адносін. Была прынятая першая у Эўропе Канстытуцыя. У сваім эканамічным разьвіцьці беларускія землі апыраліся на суседзю Расею. Але Расея нас захапіла, і Беларусь пераўтварылася ў адсталую правінцыю імперыі. Чаму так адбылося? Расея выдавала свой захоп за вяртаньне "ісконна рускіх земель", але, натуральна, факты, асабліва нацыянальнымі адрозьненьні, прычылі таму. Тады беларусы былі абвешчаны рускімі, але мала аб'явіць, трэба было нас такімі зрабіць. А цяперака падумаць, які народ было б лягчай зрусіфікаваць: заможны ды культурны, ці забрацкі ды адсталы? Вось у чым рэч. Між іншым, такую самую палітыку праводзіла Польшча у міжваенны перыяд у Заходняй Беларусі, а зараз на Беларускае. Вось і падумайце, чаго вартая незалежнасьць, а чаго не страта. Чув голас апанента: "Расея нам чэсты ня дасць і мы прападаем". Ну і глупства. І Францыя і Нямеччына наоту заваяць, але нічога. Пакуль не прападаць. Дай Бог нам в вамі так жыць як яны. Трэба будзе проста вучыцца працаваць як сылва, а зробленым ганьляваць.

Есьць і яшчэ адна падстава ішкіуца да

незалежнасьці. Пакуль мы будзем знаходзіцца ў найлім стане ў Расеі, нашая культура (з без яе, як памятаеце, добра ня жыць), будзе адчываць моцны уплыў расейчыны. А для нашай культуры гэта вельмі некасьпечна. Чаму так? А вось чаму. Як пішуць зараз нават расейскія дасьледчыкі, культура Расеі па сваёй суінасьці усходняга, азіяцкага тыпу. У той час як нашая беларуская культура грунтуецца на агульнаэўрапейскіх традыцыях. Дзяньне усходняй і заходняй культур на нас іскрава бачна ў выніках такіх негатывных па сутнасьці зьяваў як русіфікацыя і палянізацыя. У выніку дзяньня першай зьнітаўся агульна-культурны узровень нашага насельніцтва, у выніку дзяньня другой - наадварот па-вышаўся.

Вось таму і бачыцца мне багатая Беларусь толькі незалежнай і з моцнай нацыянальнай культурай, а йнакш быць нам зауседзі правінцыяй і жыць нам адпаведна.

1 жніўня 1514 г. расейскі вялікі князь Васіль III уехаў у захоплены ім Смаленск. Гэтая падзея мела такое вялікае значэньне, што Васіль III ня толькі пацьвердзіў Смаленску ягонны старыя прывілеі, але і надаў новыя. У Смаленску сьпешна быў арганізаваны манатны двор. Але ўжо праз пяць тыдняў ласка Васіля да новых падданных зьнікла. У Смаленску была выкрытая зноў гарадзанаў, пачаліся рэпрэсіі. Зразумела, што адразу і навауседзі спыніў сваю дзейнасьць манатны двор. Як бачыць, ня надта ўзрадаваліся смаленцы "вяртаньню" у расейчыну.

Але тут есьць яшчэ адзін цікавы момант. На смаленскіх манэтах зьявічалася выява не расейскага дзяржаўнага арла, але верніка з замесеным над галавою мячом. Ці не нагадвае вам гэта "Пагоня"?

"studenckaja dumka"

ГРОШЫ,
ГРОШЫ.

для того, чтобы начиная с 1991 года осуществить такие меры, заложить их в тринадцатую пятилетку. (аплодисменты)".

А вось што адказаў Рыжков на пытаньне, чаму ў праекце закона аб падатках няма ільготаў для студэнтаў: "Думаю, мы проста упустили это, и при доработке закона... замечание надо обязательно учесть. Постановку вопроса считаю правильной". Не хочацца верыць у тое, што нашы кіраўнікі настолькі зьневажаюць моладзь, што сьвядома хлусяць на увесь Савэ. Можа яны энду "просто упустили", тады хвалзваньне выклікае стан іхняга здароўя. А можа яны хацелі зрабіць невялічкі сьмрпма? Ня ведаю што і адказаць. На гэтым мюна было б і скончыць, але ж не магу не задаць смча аднаго хвалзачага мяне пытаньня. Калі ж студэнцтва прагнецца і скажа хоць нешта у абарону сваіх правоў?

Друкавана накладан 999 экз. Думкі аутараў ня абавязкова супадаюць з думкамі рэдакцыі. Адказны рэдактар Зьміцер Вайцяховіч. Тэл. рэдакцыі 31-73-70.